

SİYASETTE KADIN
RİZE'DE KADINLARIN
SİYASETE KATILIMI ve TEMSİLİ

Gökhan SIRMALI

Bu kitabın yayın hakkı SİYASAL KİTABEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve yayıncısının yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

SİYASETTE KADIN

Rize'de Kadınların Siyasete Katılımı ve Temsili
Gökhan SIRMALI

Editör: Gülşen DEMİRCİ

Grafik Tasarım ve Dizgi: İrem Nur ACAR

Kapak Fotoğrafı: Gülbahar AKYÜZ

©Siyasal Kitabevi Tüm Hakları Saklıdır.

Kasım 2025, Ankara

ISBN No: 978-625-6586-44-4

Siyasal Kitabevi-Ünal Sevindik

Yayıncı Sertifika No: 14016

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay-Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

<http://www.siyasalkitap.com>

Baskı: Vadi Grafik Ltd. Şti.

İvedik Organize Sanayi 1420. Cd. No: 58

Ostim Yenimahalle/Ankara

Sertifika No: 47479

Dağıtım: Siyasal Kitabevi

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay/Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

<http://www.siyasalkitap.com>

Instagram: [kitabevisiyasal](https://www.instagram.com/kitabevisiyasal)

X: [kitabevisiyasal](https://www.x.com/kitabevisiyasal)

SİYASETTE KADIN
RİZE'DE KADINLARIN
SİYASETE KATILIMI ve TEMSİLİ

İÇİNDEKİLER

ÖZGEÇMİŞ	4
TEŞEKKÜR.....	5
TABLolar LİSTESİ	11
KISALTMALAR LİSTESİ	12
GİRİŞ	13
Sorunsalı İnşa Etmek	13
Çalışmanın Önemi ve Yöntem.....	16
Araştırma Tasarımı ve Veri Toplama	18
Sınırlılıklar	19
Kitabın Yapısı	20

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	23
1.1. Klientalizm, Demokrasiler ve Kadınların Siyasal Katılımı	24
1.1.1. Klientalizm	24
1.1.2. Klientalizmin Modern Demokrasilerde Rolü.....	28
1.1.3. Siyasal Hayatta Kadınlar ve Klientalizm.....	30
1.2. Homososyal Sermaye	36
1.2.1. Homososyalılık	38
1.2.2. Sosyal Sermaye	41
1.3. Parlamentoda Erkek Hâkimiyeti	45
1.3.1. Parlamentolarda Erkekler ve Kadınlar	46
1.3.2. Parlamentolar, Sayılar ve Kadınlar (2024).....	53

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL ARKA PLAN	59
2.1. Türkiye’de Kadın Temsilinin Serencamı	59
2.1.1. Osmanlı Bakiyesi.....	59
2.1.2. Cumhuriyet’in Kuruluşundan 1950’ye	62
2.1.3. Çok Partili Hayata Geçişten 1980’lere Kadın ve Siyaset	64
2.1.4. Ötekinin Sahnesi: 1980 Sonrası Kadın Hareketi İçerisinde Kürt ve İslamcı Kadınlar .	66
2.1.5. Yirmi Birinci Yüzyılda Erkekler Kulübü (2002-2024)	72
2.2. Yüzyıllık Cumhuriyette Rize	76
2.2.1. Tek Parti Döneminden 1950’ye.....	76

2.2.2. Çok Partili Hayata Geçişten 1983'e	76
2.2.3. ANAP'lı Yıllar	77
2.2.4. AK Partili Yıllar	77

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RİZE'DE KADINLARIN SİYASET YAPISI	79
3.1. Kültürel Kodlar: Kırsal/Kent, Ataerkil Yapı ve Din	80
3.1.1. Kültürel Kodlar: Kırsal/Kent Ayrımı	81
3.1.1.1. Coğrafi ve Sosyo-Kültürel Farklılıklar	82
3.1.1.2. Aile ve Toplumsal İlişkilerin Etkisi	84
3.1.1.3. Lider ve Seçmen İlişkileri	85
3.1.2. Ataerkil Yapı ve Toplumsal Cinsiyet Normları	86
3.1.2.1. Kadınlara Yönelik Engeller ve Zorluklar	87
3.1.2.2. Kadınların Mücadelesi ve Alternatif Çözümler	90
3.1.2.3. Parti İçi Dinamikler	92
3.1.3. Din ve Muhafazakârlık	94
3.1.3.1. Muhafazakâr Seçmen Algısı	94
3.1.3.2. Kadınların Din Eksenini Üzerinden Konumlandırılması	96
3.1.3.3. Muhafazakâr Kadınların Siyasi Rolü	97
3.2. Siyasal Partilerde Kadınların Konumu	99
3.2.1. Kadınların Siyasi Karar Mekanizmalarından Dışlanması	100
3.2.2. Kota Sisteminin Sembolik ve Yetersiz Kullanımı	102
3.2.3. Sosyo-kültürel Yapıların Kadın Temsiliyeti Üzerindeki Etkisi	103
3.2.4. Kadınların Parti Stratejilerinde Kullanılması	104
3.2.5. Cinsiyetçi Yapılar ve Kadınların Geri Planda Tutulması	105
3.3. Bağımsız/Özerk Birey Olarak Görülmemek	106
3.3.1. Eğitim Eksikliği ve Toplumsal Rollerin Etkisi	108
3.3.2. Ailevi Yükümlülükler ve Sosyal Baskılar	109
3.3.3. Toplumsal ve Zihinsel Engeller	110
3.4. Ayakta Bile Yer Yok	114
3.5. Bıyık Siyaseti	115
3.6. Özel Alanda Siyaset / Kadınlar Kendi Aralarında	116
SONUÇ	119
KAYNAKÇA	131
EKLER	145

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Inter-Parliamentary Union (Parlamentolararası Birlik) Meclislerde Kadın Oranı İlk On Sırada Bulunan Ülkeler (2024).....	53
Tablo 1.2. Inter-Parliamentary Union (Parlamentolararası Birlik) Meclislerde Kadın Oranı Son On Sırada Bulunan Ülkeler (2024).....	54
Tablo 1.3. 1935-2022 Yılları Arasında Kadın ve Erkek Milletvekili Sayıları ve Oranları.....	56

KISALTMALAR LİSTESİ

AKP: Adalet ve Kalkınma Partisi

ANAP: Anavatan Partisi

BM: Birleşmiş Milletler

CEDAW: Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşme

CHF: Cumhuriyet Halk Fırkası

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

DEM: Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi

DSP: Demokratik Sol Parti

DYP: Doğru Yol Partisi

İKD: İlerici Kadınlar Derneği

KA-DER: Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği

KHF: Kadınlar Halk Fırkası

KSSGM: Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü

MHP: Milliyetçi Hareket Partisi

ÖDP: Özgürlük ve Dayanışma Partisi

RP: Refah Partisi

SİP: Sosyalist İşçi Partisi

SP: Saadet Partisi

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TKB: Türkiye Kadınlar Birliği

UNDP: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Programme)

YSK: Yüksek Seçim Kurulu

GİRİŞ

Sorunsalı İnşa Etmek

Kadınların siyasal temsili ne kadar zamandır insanlığın gündeminde yer alıyor? Tarih boyunca kadınlar sadece siyasette değil her alanda sistematik dışlanma ile karşı karşıya kaldı. Kadınların mücadelelerini ise bugün kadın tarihçiliği üzerinden okumaktayız. Kadın tarihçiliği ataerkil yapılara, kültürel normlara, aileye, devlete ve daha nicelerine meydan okuyan ve mücadele içerisinde bulunan kadınları yazmıştır.

Antik toplumlarda istisnalar olsa da kadınların rolü öncelikle ev içi ve üreme işlevlerine bağlıydı. Antik Yunan'da kadınların otoritesi, temsili ve kamusal hayata katılımı her açıdan neredeyse yoktu. Kadınları vatandaşlıktan meneden Antik Yunan kültürü onları köleler, yabancılar (metoikos dahil) ve çocuklarla birlikte tarihe kaydetmiştir (Sahinidou, 2019). Birçok bölgede örgütlü yönetimin ve buna bağlı olarak ortaya çıkan tek tanrılı ya da çok tanrılı dinlerin ortaya çıkışı erkek egemenliğini perçinleştirdi ve kadınları ikincil rollere indirgemıştır. Ortaçağ'da hüküm süren çeşitli kadın yöneticiler için de durum bundan farklı değildi. Önemli siyasi güce sahip olan kraliçeler, Avrupa'daki kadın temsiliinin düzensiz ilerlemesinin erken dönemlerde iyi bir örneğini oluşturmaktaydı. Yine de toplumsal normlar kadınları büyük ölçüde ev içi alanlarla sınırlamıştır. Batı dışı bağlamlarda Afrika ve Asya'daki anaerkil toplumlar kadınlara aile veya kabile sistemleri içinde daha fazla nüfuz sağladı ancak bu durum, nadiren siyasal ve sosyal hakların genişlemesine yardımcı olmuştur.

17. ve 18. yüzyıllarda, üretimin özel alandan kamusal alana geçtiği, burjuva devrimleriyle karakterize edilen bilinçli bir ayaklanma yaşanmıştır (Çakır, 2010; Berktaş, 2010). Bu tarihlerde özellikle eşitlik, adalet, özgürlük ve haklar konusunda kadınların siyasal alandan dışlanması, onların ezilen bir grup olarak statülerinin farkına varmalarını ve tanınmalarını kolaylaştırmıştır. Mary

Wollstonecraft gibi filozoflar kadın haklarını savunurken (Donovan, 2014), oy hakkı hareketi 19. yüzyılda ivme kazandı. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki 1848 Seneca Falls Konvansiyonu kadınların oy hakkı talep etmek için resmen örgütlenmesiyle önemli bir dönüm noktası oldu (Çakır, 2010; Bryson, 2003). Bu dönüm noktası, ABD'de 19. anayasa değişikliğinin onaylanması (1920) ve Yeni Zelanda (1893) ve Birleşik Krallık (1918) gibi ülkelerde benzer oy hakkı kazanımları gibi tarihi başarılarla zemin hazırlamıştır. 20. yüzyıl küresel feminist hareketlerin yönlendirdiği kadın temsiline hızlanan bir ilerlemeye tanık olmuştur.¹ Kadınlar Indira Gandhi, Margaret Thatcher ve Golda Meir gibi isimlerin devlet başkanı olmasıyla birlikte daha fazla sayıda siyasete girmeye başladı. Birleşmiş Milletler'in 1979 tarihli Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşme (CEDAW) gibi uluslararası çabalar, yönetişimde cinsiyet eşitliğinin önemini vurgulamıştır. Tüm bu ulusal ve uluslararası ilerlemelere rağmen eşitsizlikler devam ediyor. Kadınlar küresel olarak parlamento koltuklarının yalnızca yaklaşık %22,8'inde² yer almaktadır (BM Kadın Birimi, 2023) ve bu da temsildeki kalıcı cinsiyet dengesizliğini yansıtıyor. Kültürel engeller, ekonomik eşitsizlik ve toplumsal normlar kadınların siyasal alandaki görünürlüğünün önemli bir bariyeri olmaya devam ediyor.

Kadın tarihinin ve temsiline çizdiği evrensel panorama Türkiye üzerinden düşünüldüğünde de hikâye benzer ama farklı bir şekilde gerçekleşmektedir. Osmanlı geleneğinden modern Cumhuriyet'in laiklik ve toplumsal cinsiyet eşitliğine olan bağlılığına doğru kayda değer bir dönüşüm yaşanmıştır. Türk kadınlarının sosyal, politik ve kültürel alanlardaki rollerine ilişkin önemli adımlar atılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde kadınların kamusal yaşamdaki temsili oldukça sınırlıydı. İslam hukuku ve ataerkil geleneklerden büyük ölçüde etkilenen toplumsal normlar kadınları özel, ev içi rollerle sınırlamıştı. Bunun istisnaları büyük ölçüde Kösem Sultan gibi kadınların önemli, ancak gayri resmi politik etkiye sahip olduğu imparatorluk haremle sınırlıydı. Kadınlar için eğitim asgari düzeydeydi ve yönetime veya kamusal karar alma süreçlerine katılımları neredeyse yoktu. Geç Osmanlı dönemi, kadın haklarını savunmaya başlayan reformist hareketlerin ortaya çıkışına tanık oldu. Tanzimat reformları (1839-1876) sınırlı modernleşme çabalarını başlatırken; 20. yüzyılın başlarında kadın hakları aktivistleri eğitime ve siyasi temsile erişim talep etmek için örgütler kurmaya başladılar (Çakır, 2018: 95).

Akabinde ise 1923'te Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla bir dönüm noktası yaşandı. Atatürk'ün kapsamlı reformları, Türkiye'yi modernleştirmeyi amaçlıyordu ve kadınların temsiline ilerletmek için çığır açan adımlar içeriyordu. 1926 Medeni Kanun, çok eşliliği ortadan kaldırdı ve kadınlara evlilikte eşit haklar verdi. Eğitim reformları ise daha fazla kadının yükseköğrenim görmesini sağladı. 1930'da Türk kadınları

¹ Dünyada kadınların siyasal katılımının kronolojisi için bkz. EK 1.

² Henüz 2024 yılı verileri paylaşılmadığından 2023 verileri kullanılmıştır.

yerel seçimlerde oy kullanma ve aday olma hakkını elde etti. Ardından 1934'te ulusal seçimlerde tam oy hakkı geldi ve Türkiye, kadınlara bu hakları tanıyan dünyadaki ülkelerden biri olarak hayli dikkat çekti. Fransa'da bu hak 1944'te elde edilmişti. 1935 genel seçimleri %4.5 ile 18 kadının parlamentoya seçilmesiyle sonuçlandı ve kadınların siyasi temsilde önemli bir dönüm noktası oldu. Bu orana 2000'lere kadar ulaşmak mümkün olamadı.

Buna rağmen ilerleme oldukça yavaş ve adil değildi. 20. yüzyılın ikinci yarısında ekonomik zorluklar, siyasi istikrarsızlık ve yerleşik ataerkil normlar nedeniyle kadınların siyasi katılımında dalgalı bir seyir görüldü. Ancak Türkiye 1980'lerde ve 1990'larda feminist hareketin siyasette ve iş hayatında daha fazla temsil için siyasal ve sosyal programlar oluşturması kadın aktivizminin yeniden canlanmasına neden oldu. İlk kadın Başbakan (1993-1996) olan Tansu Çiller gibi önemli isimler ilerlemeyi sembolize ederken, 2024 itibarıyla parlamento koltuklarının yalnızca yaklaşık %19,9'u kadınlara aittir (YSK, 2023: s. 38).

Evrensel ve ulusal kadın mücadelesi ve kadın temsili merkeze aldığımızda siyasal temsil kadınlar lehinde "0" karşılık geliyorsa ne anlam çıkarmalıyız? Bir il düşünün ki, bir asrı aşkın süredir seçim olmakta fakat meclise kadın milletvekili⁴ göndermemektedir. Bu olgu bölgedeki seçim sonuçlarını şekillendiren sosyopolitik, kültürel ve ekonomik faktörler hakkında kritik soruları gündeme getirmiştir. Türkiye'nin 1934'te kadınların oy hakkı ve parlamento temsili için uygunluğu konusunda ilerici bir şekilde benimsemesine rağmen kadınların siyasetteki temsili ülke genelinde eşitsiz kalmıştır. Rize bugüne kadar kadın milletvekili çıkarmamış olan 18 ilden biridir. Bu iller Kırklareli, Karabük, Sinop, Gümüşhane, Bayburt, Rize, Artvin, Ardahan, Erzurum, Adıyaman, Kilis, Osmaniye, Karaman, Niğde, Yozgat, Kırşehir, Kırıkkale ve Burdur'dur. Güçlü kültürel gelenekleri ve sosyoekonomik yapılarıyla bilinen Rizeli kadınların siyasi arenaya girerken karşılaştıkları zorlukları anlamak için elinizdeki eser özgün bir vaka çalışması sunmayı amaçlamaktadır.

Rizeli seçmenin muhafazakâr karakteri⁵ ve geleneksel aile rollerine yapılan vurgu, kadınların kamusal ve siyasi alanlardaki görünürlüğüne genellikle daha yavaş ilerlemesine neden olmuştur. 20. yüzyılın büyük bölümünde Rize'deki kadınlar toplum yaşamında özellikle çay üretiminde aktif roller⁶ oynamışlardır. Temsilde katkıları nadiren liderlik pozisyonlarında veya siyasi temsilde resmileşmiştir. 2024 yılına gelen süreçte kadınların ulusal parlamentoda temsili gerçekleşmemiştir⁷.

³ Türkiye'de kadınların seçimlerde kazandıkları sandalyeler için bkz. EK 2.

⁴ Rize'den ulusal meclise giden milletvekilleri için bkz. EK 3.

⁵ Rize'de geçmişten günümüze milletvekilleri için bkz. EK 3 ve parti dağılımları için bkz. EK 4.

⁶ Babalarından, erkek kardeşlerinden, eşlerinden ve oğullarından daha çok çalışmışlardır.

⁷ Rize'nin 2018 ve 2023 seçim sonuçları için bkz. EK 5.

Çalışmanın Önemi ve Yöntem

Bu çalışma hem küresel hem de yerel düzeyde kadınların siyasi temsilindeki eşitsizlikleri araştırmayı ve bu tutarsızlıkların altında yatan yapısal, kültürel ve kurumsal nedenleri anlamayı amaçlamıştır. Çalışmanın odağındaki temel soru, Türkiye'nin muhafazakâr bir bölgesi olan Rize'nin, Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana bir kadın milletvekili seçmemiş olmasıdır. Çalışma, bu kapsamda klientalizm, homososyal sermaye ve parlamentoda erkek hâkimiyeti kavramlarını teorik bir çerçeve olarak benimsemiştir. Çalışma, daha geniş bir çerçevede siyasi temsildeki cinsiyet dengesizliğinin anlaşılmasını önemli ölçüde geliştirmektedir. 2018 ve 2023 Rize milletvekili seçimlerine odaklanılarak kadın milletvekili adaylarının, aday adaylarının ve siyasi parti yöneticilerinin deneyimleri analiz edilmiştir.

Araştırmada, derinlemesine görüşmeler içeren bir saha çalışması da dahil olmak üzere belirli araştırma konuları etrafında yapılandırılan nitel bir metodoloji kullanmıştır. Araştırma, aşağıdaki soruları ele almayı amaçlamıştır: Rize'de kadınların siyasi temsilinin önündeki engeller nelerdir? Neden Rize'den kadın milletvekili çıkmamıştır? Klientalizm ve homososyal sermaye, kadınların siyasi süreçlere katılımını hangi şekillerde etkiler? Kadınların siyasi temsilinin önündeki kurumsal ve kültürel engelleri aşmak için hangi stratejiler kullanılabilir?

Bu çalışma, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana Rize'den seçilen bir kadın milletvekilinin olmamasının gerekçelerini araştırması bakımından, Türkiye'de kadınların yetersiz siyasi temsili bağlamında siyaset bilimi literatürüne katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Araştırma, yerel düzeyde cinsiyet eşitsizliğinin karmaşıklıklarını incelemiş ve bu konuyu kapsamlı bir şekilde ele almıştır.

Araştırmaya başlamadan önce, görüşme sorularını formüle etmek ve konu hakkında daha derin bir anlayış kazanmak için siyasi partilere ulaşılmıştır. Hem kadın milletvekili adayları hem de siyasi parti yöneticileri için farklı sorular formüle edilmiştir. Verileri kaleme alırken partiler üzerinden konuşmak yerine, konunun kendisine odaklanarak cevaplar aranmıştır.

Görüşmeler sırasında, açık uçlu, yarı yapılandırılmış sorular kullanılmıştır. Soruların ve katılımcıların çeşitlilik göstermesine önem verilmiştir. Araştırmada, 2018 ve 2023⁸ seçimleri sırasında AKP, CHP, DEM, MHP, İYİ Parti ve SP yöneticileri ve bunun yanında milletvekili adayı ve aday adayları olan kadınlarla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Siyasi parti bağlantıları ve mesleki ayrıntılar dahil olmak üzere isimleri ifşa edebilecek materyaller açıklanmamıştır. Ancak partilerini açıkça kendileri konuşmalarında açık ettiklerinde müdahale etmekten kaçınılmıştır.

Yirmi bir kişiyle görüşme gerçekleştirilmiştir. Bunların bazıları hem yönetici hem de milletvekili aday veya aday adayı statüsündeki kişilerden oluşmuştur.

⁸ 2018 ve 2023 yılları milletvekili seçimleri kesin aday listeleri için bkz. EK 6.

Çoğunluğu iyi eğitimli ve kariyer sahibi kişilerden oluşan ayrıca avukatlar, gazeteciler, psikologlar, eğitimciler, mali danışmanlar vs. gibi çeşitli meslek dallarından kişilerle de görüşmeler yapılmıştır. Katılımcıların yaşları 25 ila 64 arasında değişmekteydi. Veriler tematik analiz yapılarak altı ana tema üzerine oturtulmuştur. Bunlar: kültürel kodlar (kırsal/kentsel, ataerkil yapı ve din); siyasi partilerde kadınlar, bağımsız/özerk birey olarak görülmemek, ayakta bile yer yok, bıyık siyaseti ve özel alanda siyaset/kadınlar kendi arasında. İlk üç tema kapsamlı verilerle desteklenmiştir. Ancak son üç tema, daha az belirgin olsa da katılımcıların örtük ifadelerini ve gizli anlamlarını ortaya çıkararak önemli içgörüler sunmuştur. Bu konular, kadınların siyasetteki deneyimlerinin ve karşılaştıkları zorlukların daha derin bir şekilde anlaşılmasını kolaylaştırmıştır. Özellikle bıyık siyaseti ve özel alan siyaseti gibi konular, kadınların siyasi arenadaki rolleriyle ilgili kültürel ve sosyal engelleri örneklendirmiştir.

Bu bağlamda çalışma, üç temel kavram üzerinden literatüre katkı sağlamaktadır: klientalizm, homososyal sermaye ve parlamentoda erkekler. İlk olarak, klientalizm bağlamında kadınların siyasal temsiline yönelik engeller analiz edilmiştir. Siyasal çıkar ilişkilerine dayalı klientalist ağlar, kadınların bu ağlara erişimini sınırlamakta ve adaylık süreçlerinde marjinalize edilmelerine neden olmaktadır. Çalışma, bu sistemin kadınların siyasi temsili üzerindeki etkilerini somut örneklerle ele alarak klientalizm literatürüne toplumsal cinsiyet perspektifinden yeni bir boyut kazandırmaktadır.

İkinci olarak, homososyal sermaye kavramı çerçevesinde, erkeklerin siyasette kurdukları dayanışma ağları ve bu ağların kadınların siyasi alanda varlık göstermesini nasıl sınırladığı ele alınmıştır. Erkek egemen parti kültürü, aday belirleme süreçleri ve kampanya stratejilerinde kadınların maruz kaldığı dışlayıcı mekanizmalar, homososyal sermayenin Rize gibi yerel bir bağlamda nasıl işlediğine dair detaylı bir analiz sunmaktadır. Çalışma, bu kavramın yalnızca teori düzeyinde değil, pratikte de nasıl somutlaştığını göstererek literatürü zenginleştirmektedir.

Üçüncü olarak, parlamentoda erkek hâkimiyeti üzerinden, siyasal kurumların yapısal eşitsizlikleri nasıl yeniden ürettiği tartışılmaktadır. Parlamentoda erkekler, erkek hâkimiyetinin yalnızca toplumsal normlardan değil, aynı zamanda kurumsal işleyişten kaynaklanan sistematik engellerle sürdürüldüğünü vurgulamaktadır. Çalışma, bu kavramı Rize bağlamında ele alarak, kadınların siyasal temsiline ilişkin yerel dinamikleri küresel literatürde tartışılan sistemik eşitsizliklerle ilişkilendirmektedir.

Dördüncü olarak, yerel düzeyde kadın temsiline ilişkin araştırma açığını doldurmasıdır. Bu çalışma, yerel dinamiklerin kadınların siyasi temsiline etkisini analiz ederek, bölgesel bir bağlamda kadınların karşılaştığı yapısal, kültürel ve kurumsal zorlukları gün yüzüne çıkarmaktadır. Ayrıca çalışma, bulguları aracılığıyla diğer bölgelerdeki benzer araştırmalar için karşılaştırmalı bir çerçeve sunmaktadır.

Son olarak, çalışma, siyaset bilimi literatürüne katkısının ötesinde, politika yapıcılar, siyasi partiler ve sivil toplum kuruluşları için uygulanabilir içgörüler sunmaktadır. Kadın adayların deneyimlerini ve bu süreçte karşılaştıkları zorlukları analiz eden çalışma, siyasi partilerin daha kapsayıcı aday belirleme süreçleri geliştirmelerine ve kadınların temsiline yönelik somut politika önerileri oluşturmalarına katkıda bulunabilir. Ayrıca, kadınların siyasal katılımını teşvik etmek amacıyla kültürel farkındalık kampanyaları, seçmen eğitimi girişimleri ve cinsiyet kotası gibi somut adımlar önerilebilir.

Araştırma Tasarımı ve Veri Toplama

Bu çalışmada derinlemesine mülakata⁹ dayanan bir nitel araştırma yürütülmüştür. Mülakatlara başlamadan önce soruların tasarımı için ve konuyu daha iyi anlayabilmem için siyasi partilerle iletişime geçilmiştir.¹⁰ Hem kadın milletvekili aday ve aday adayları hem de siyasi parti yöneticileri için sorular hazırlanmıştır. Bu bağlamda, çalışma kadın adayların ve parti yöneticilerinin dahil edilmesiyle hem onların deneyimlerini hem de kurumsal dinamikleri ortaya koyan bir bakış açısı sağlamayı amaçlamıştır. Veriler analiz edilirken partiler üzerinden bir analizden ziyade sorunun kendisi merkeze alınarak cevaplar aranmıştır.

Rize’de siyasette kadınların temsiline, Cumhuriyet’in kuruluşundan bu yana kadın milletvekillerinin yokluğunu anlamaya yönelik açık uçlu, yarı yapılandırılmış mülakat soruları oluşturulmuştur.¹¹ Bu sorularda kişisel geçmişler, siyasi partilerdeki deneyimler ve toplumsal tutumlar da dahil olmak üzere sorunsalın birden fazla boyutu ele alınmıştır. Kişisel ve sosyo-demografik bilgiler, siyasete ilgi, partilerdeki deneyim, kadınların siyasal katılımı ve temsili, Rize’de kadın ve siyaset, Rize’de kadınların siyasal temsili/katılımı üzerine sorular sorulmuştur. Bunların yanında mülakatın akışına bağlı olarak kişilere anlık yeni sorular da yöneltilmiştir. Yarı yapılandırılmış mülakat şeklinde hazırlanan tasarım, çeşitli bakış açılarını ve deneyimleri yakalamak için esnek bir çerçeve sunarak nitel veri toplama için etkili bir araç olmuştur. Mülakat esnasında kişilerden rızaları ve onayları aldıktan sonra tercihlere bağlı olarak not alma tekniği veya konuşmaları kayıt altına almak suretiyle veriler toplanmıştır.

Mülakat yapılan katılımcıların katılımcıların profiline¹² bakıldığında bunların 2018 ve 2023 seçimlerinde Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti), Cum-

⁹ “Kadınların Siyasete Katılımı: Rize Örneği” başlıklı çalışmam için 2024/360 dosya numaralı, 11.09.2024 tarih, 2865980 sayılı başvurusu ile İ.Ü. Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu’na başvurdum. 07.10.2024 tarihinde gerçekleşen inceleme sonucunda, adı geçen çalışmada etik açıdan bir sorun olmadığına oybirliği ile karar verilmiştir.

¹⁰ Bu iletişime geçtiğim kişilerden biri olan Nurdan Ardal Tavukçuoğlu çalışmanın tasarım aşamasında vefat etti; aziz hatırasına saygıyla...

¹¹ Tasarlanan mülakat soruları için bkz. EK 7. Araştırma için hazırlanan mülakat soruları siyasi parti yöneticileri ve kadın milletvekili aday ve aday adayları için iki farklı şekildedir.

¹² Katılımcıların parti yöneticisi ya da milletvekili aday veya aday adayı olduğuna ilişkin bilgi için bkz. EK 8.

huriyet Halk Partisi (CHP), Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi¹³, Milliyetçi Halk Partisi (MHP), İYİ Parti, Saadet Partisi'ne (SP) mensup yöneticiler ile bu partilerden aday veya aday adaylığı yapmış kadınlar olduğu görülmektedir. Bu katılımcıların her birine K harfi ve peşinden gelen bir sıra numarası eklenmiştir. Katılımcıların ait oldukları siyasi partiler, mesleki bilgileri ve yaşlarına ilişkin bilgileri doğrudan ya da dolaylı olarak kendilerini deşifre edebileceğinden dolayı gizlenmiştir. Sadece verilerin analiz edildiği bölümde katılımcıların beyanlarında kendilerinin partilerini açık beyan ettikleri durumlarda müdahalede bulunulmamıştır. Dolaylı alıntılarda katılımcıya ilişkin bilgi vermek akışı bozabileceğinden bundan imtina edilirken; doğrudan alıntılarda katılımcıya ilişkin cinsiyet ve yönetici ya da milletvekili aday veya aday adaylığı olma durumunu belirtilmiştir. Toplamda yirmi bir kişiyle mülakat gerçekleştirilmiştir. Bunların 11'i kadın, 10'u ise erkektir. Bunun yanında gazeteci, akademisyen ve eşraftan toplam 10 kişiden Rize'deki siyasetin genel durumuna ilişkin bilgiler elde edilmiştir. Meslek dağılımları ise çeşitlik göstermektedir: Avukat, gazeteci, psikolog, eğitimci, mali müşavir, sigortacı. Eğitim durumları ise ağırlıklı olarak lisans mezunu ve üstü olmakla birlikte iki kişi lise mezunudur. Katılımcıların yaşları ise 25 ile 64 arasındadır. Rize'de ikamet süreleri 7 yıl ile 64 yıl arasında değişmektedir.

Verilerin kodlanması ve analizi sırasında verilerin yoğunluğuna göre bir sıralamada bulunulmuştur. Veriler, mülakat sırasında elde edilen anlık cevaplardan çıkan işlevsel özellikler üzerinden kavramsallaştırmak için altı tema üzerine yerleştirilmiştir. Kültürel kodlar: kır/kent, ataerkil yapı ve din; siyasi partilerde kadınların konumu, bağımsız/özerk bir birey olarak görülmemek, ayakta bile yer yok, büyük siyaseti, özel alanda siyaset/kadınlar şeklinde kendi aralarında başlıklandırılmıştır. Yukarıda yer alan altı başlıktan son üçü, diğer veriler kadar yoğun olmasa da gizlenen, saklanan ve söylenmeyen bir durumu ortaya koymaktadır.

Sınırlılıklar

Araştırmanın çeşitli safhalarında belirli sınırlılık ve zorluklarla karşı karşıya kalınmıştır. Bu bağlamda sınırlılıkların tanımlanması ve üstesinden gelmek için uygun stratejiler geliştirilmesi, çalışmanın güvenilirliği açısından önem arz etmektedir. Araştırmada karşı karşıya kalınan ilk sorun, çalışmanın genel geçerliğine ilişkindir. Çalışma özellikle Rize'ye ve son iki parlamento seçimine odaklandığından bulgular Türkiye'deki diğer bölgelere göre veya daha geniş bağlamlar üzerinden değerlendirilemeyebilir. Ancak bu durum, Rize'ye özgü bulguların derinlemesine analizini sınırlamamaktadır. Bulgular, benzersiz ve paylaşılan dinamikleri vurgulamak için ikincil verilerle veya diğer bölgelerden

¹³ Eski adıyla Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi olan Halkların Demokratik Partisi resmi kısaltmasıyla DEM Parti olarak anılmaktadır. Parti 2012 yılında Eşitlik ve Demokrasi Partisi ile Yeşiller Partisi'nin birleşmesiyle kurulmuştur.

karşılaştırmalarla tamamlanmaya çalışılmıştır. İkinci sınırlılık ise küçük örneklemidir. Derinlemesine görüşmelerim sınırlı sayıda katılımcıyı içermektedir. Bundan kaynaklı olarak elde edilen deneyimlerin ve bakış açılarının tam çeşitliliğini yakalamama sonucu ortaya çıkabilirdi. Fakat farklı siyasi partilerden, yaş gruplarından, farklı eğitim seviyesine sahip kişilerden ve çeşitli sosyal katmanlardan katılımcılar dahil edilerek bir örneklem oluşturulmuştur. Üçüncü sınırlılık, katılımcı önyargısı da sorun olabilecek mahiyetteydi. Katılımcılar özellikle partilerinde etkili pozisyonlarda bulunuyorlarsa ve/veya kamuoyu algılarını şekillendirmede çıkarları söz konusuysa önyargılı veya aşırı olumlu anlatılar ortaya koyabilmektedirler. İddiaları doğrulamak için görüşme verileri, parti belgeleri ve seçim sonuçlarıyla karşılaştırılmıştır. Dördüncü sınırlılık, hassas konuları tartışmaya isteksizlik durumundan dolayı bir çekince olacağına yöneliktir. İç parti dinamikleri, seçmen önyargıları veya toplumsal kısıtlamalar gibi hassas konuları tartışmaktan rahatsızlık duyabileceklerinden dolayı; anonimlik sağlanmış ve güvenli bir görüşme ortamı oluşturulmuştur. Beşinci sınırlılık, toplumsal araştırmanın özgün doğasına ilişkindir. Araştırmacı ile araştırılan nesne arasındaki fark veya yakınlık araştırmanın sonuçlarını doğrudan etkileme potansiyeline sahiptir. Zira araştırmacının bölge ile olan yakın münasebet, verilerin yorumlanmasında ve görüşmeler esnasında önyargı oluşturma riski taşımaktadır. Bu durumdan hareketle, yorumlar somutlaşmış veriler eşliğinde sunulmuştur. Son olarak, sadece yalnızca 2018 ve 2023 seçimlerine odaklanmak, kadınların yetersiz temsiline katkıda bulunan uzun vadeli tarihsel ve sistemik faktörleri göz ardı etmek anlamına gelebilirdi. Bulguları bağlamsallaştırmak ve daha geniş bir zamansal perspektif sağlamak için tarihsel analizler veya önceki seçim verileri ile ilgili kaynaklar yer yer kullanılmıştır.

Kitabın Yapısı

Bu çalışma hem teorik hem de ampirik boyutlarıyla kadınların siyasal temsiline dair kapsamlı bir analiz sunmak amacıyla üç ana bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde çalışmanın teorik çerçevesini oluşturan klientalizm, homososyal sermaye ve parlamentoda erkek hâkimiyeti kavramları ele alınmıştır. Bu kavramların literatürdeki yerleri ve siyasal temsildeki cinsiyet eşitsizlikleriyle ilişkisi detaylı bir şekilde incelenmiştir. Çalışma bu teorik çerçevelerin Rize gibi muhafazakâr bir bağlamda nasıl somutlaştığını ele alarak kadınların siyasal katılımını ve temsili anılamak için güçlü bir kavramsal altyapı sunmaktadır. Kavramların yerel bağlama uygulanabilirliği ve çalışmanın ampirik bulgularıyla ilişkisi, bu bölümde tartışılmıştır. İkinci bölümde, Türkiye’de kadınların siyasal temsiline kısa bir bakış sunulmuş ve kadınların siyasal süreçlerde karşılaştıkları yapısal engeller analiz edilmiştir. Türkiye genelinde yapılan değerlendirmelerin ardından, Rize’nin son 100 yıllık siyasi serüveni incelenerek bu bölgenin siyasete dair özgün dinamikleri ele alınmıştır. Rize’nin muhafazakâr toplumsal yapısı, güçlü geleneksel normları ve erkek egemen siyaset kültürünün kadınların siyasete

katılımı üzerindeki etkileri ortaya konmuştur. Bu bölüm, kadın temsili açısından Rize'nin benzersiz koşullarını anlamak için tarihsel ve bağlamsal bir zemin sunmaktadır. Üçüncü bölümde ise çalışmanın ampirik boyutunu oluşturan Rize'de kadınların siyaset yapışı ele alınmıştır. Bu bölümde, kadın milletvekili adayları, aday adayları ve siyasi parti yöneticilerinin deneyimlerine odaklanan detaylı bir tematik analiz sunulmuştur. Çalışmanın bulguları, kadınların siyasal temsiline ilişkin yapısal, kültürel ve kurumsal engelleri açığa çıkarmakta; bu engellerin klientalizm, homososyal sermaye ve parlamentoda erkekler kavramlarıyla nasıl ilişkili olduğunu göstermektedir. Sonuç bölümünde alan çalışması bulguları, siyaset bilimi literatüründeki mevcut çalışmalarla karşılaştırılmış ve teorik çerçevenin Rize bağlamında nasıl somutlaştığı analiz edilmiştir. Bu analiz, çalışmanın hem teorik hem de pratik düzeyde siyaset bilimine sunduğu katkıları ortaya koymaktadır. Ayrıca çalışmanın genel bir özeti yapılmış ve araştırma sorularına verilen yanıtlar sistematik bir şekilde sunulmuştur. Elde edilen bulguların teorik ve pratik anlamları değerlendirilmiş; kadın temsiline yönelik cinsiyet kotası, siyasi parti reformları ve seçmen eğitimi gibi somut politika önerileri geliştirilmiştir.